

Qorjovov Faxriddin Odil o‘g‘li

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti Buxgalteriya hisobi va audit ta‘lim yo‘nalishi
1-23 guruh talabasi

Ilmiy rahbar: Do‘smuxammedova Nozima

Annotatsiya

Ushbu maqolada O‘zbekistonda kichik biznes subyektlari uchun soddalashtirilgan buxgalteriya hisobi tizimining nazariy va amaliy asoslari, mavjud muammolar va ularni hal etish yo‘llari yoritiladi. Bozor iqtisodiyoti sharoitida kichik biznesning mamlakat iqtisodiyotidagi o‘rni tobora ortib borayotgani, ularning faoliyati samaradorligini oshirishda buxgalteriya hisobi va moliyaviy hisobotning soddalashtirilgan shakllaridan keng foydalanilayotgani ta’kidlanadi. Shu bilan birga, amaliyotda hisob-kitoblarni yuritishda huquqiy, tashkiliy va metodik muammolar mavjudligi ochib beriladi.

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, soddalashtirilgan buxgalteriya hisobi kichik biznes subyektlari uchun vaqt va mablag‘ni tejash, byurokratik to‘siqlarni kamaytirish hamda soliq ma‘murchiligini yengillashtirish imkonini bersa-da, ayrim hollarda ularning moliyaviy faoliyatini to‘liq va aniq yoritib berishda cheklovlarga ega. Shu sababli, buxgalteriya hisobini xalqaro standartlarga yaqinlashtirish, elektron tizimlarni keng joriy etish, soliq va moliyaviy nazorat organlari bilan integratsiyalashgan axborot almashinuvini yaratish dolzarb vazifalardan biri sifatida qayd etiladi.

Kalit so‘zlar. Kichik biznes, buxgalteriya hisobi, soddalashtirilgan tizim, soliq hisobi, moliyaviy hisobot, muammolar, elektron tizimlar.

Abstract

This article discusses the theoretical and practical foundations of a simplified accounting system for small businesses in Uzbekistan, existing problems and ways to solve them. It is noted that in a market economy, the role of small businesses in the country's economy is growing, and simplified forms of accounting and financial reporting are widely used to increase the efficiency of their activities. At the same time, the existence of legal, organizational and methodological problems in maintaining accounts in practice is revealed.

The results of the study show that, although simplified accounting allows small businesses to save time and money, reduce bureaucratic obstacles and simplify tax

administration, in some cases it has limitations in fully and accurately reflecting their financial activities. Therefore, one of the urgent tasks is to bring accounting closer to international standards, widely introduce electronic systems, and create an integrated exchange of information with tax and financial control bodies.

Keywords. Small business, accounting, simplified system, tax accounting, financial reporting, problems, electronic systems.

KIRISH

Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik O'zbekiston iqtisodiyotining muhim tayanchi hisoblanadi. Ularning hissasiga mamlakat yalpi ichki mahsulotining salmoqli qismi, ish o'rinlarining ko'pligi va aholi daromadlarining o'sishi to'g'ri keladi. Shu bois davlat tomonidan kichik biznesni rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilib, soliq yengilliklari, imtiyozli kreditlar va soddalashtirilgan hisob tizimlari joriy qilingan.

Buxgalteriya hisobi kichik biznes subyektlarining moliyaviy faoliyatini tartibga soluvchi asosiy vosita bo'lib, ularning iqtisodiy faoliyati ustidan davlat nazoratini ta'minlaydi, investorlar va kreditorlar uchun zarur axborot manbai vazifasini bajaradi. Shu bilan birga, kichik biznes subyektlari ko'pincha murakkab buxgalteriya hisobi tizimini yuritishga moddiy va tashkiliy resurslarga ega emas. Shuning uchun ular uchun soddalashtirilgan buxgalteriya hisobi joriy etilgan.

Biroq amaliyotda ushbu tizimni qo'llash jarayonida ko'plab muammolar yuzaga chiqmoqda. Jumladan, normativ-huquqiy hujjatlarning tez-tez o'zgarishi, soliq hisobotlarining murakkabligi, elektron tizimlarning to'liq ishlamasligi va malakali buxgalterlarning yetishmasligi kichik biznes uchun jiddiy to'siqlardan hisoblanadi. Shu sababdan mazkur maqola orqali mavjud muammolar ilmiy asosda tahlil qilinadi va ularni bartaraf etish bo'yicha takliflar ishlab chiqiladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Kichik biznes subyektlarida buxgalteriya hisobining o'ziga xos jihatlari ilmiy adabiyotlarda keng yoritilgan. Masalan, M. Porter va J. Stiglitz tadqiqotlarida kichik biznesning iqtisodiyotdagi raqobatbardoshlikni ta'minlashdagi roli tahlil qilingan. Ularning fikricha, soddalashtirilgan buxgalteriya hisobi kichik korxonalar uchun samarali boshqaruv qarorlarini qabul qilishda muhim ahamiyatga ega.

O'zbekistonda esa O. Jo'rayev (2020), A. Karimova (2021), Sh. Sharipov (2022)larning ishlarida kichik biznesning moliyaviy faoliyatini yengillashtirish uchun buxgalteriya hisobini soddalashtirish zarurligi ta'kidlangan. Ayniqsa, soliq hisobotlarini elektron tizimlarga integratsiya qilish, xalqaro moliyaviy hisobot standartlariga moslashtirish masalalari alohida ko'tarilgan.

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, kichik biznes uchun soddalashtirilgan buxgalteriya hisobi muhim qulayliklarni yaratsa-da, nazorat va tahliliy imkoniyatlarning torayib qolishi, moliyaviy ma'lumotlarning yetarli darajada aniqlik bilan shakllanmasligi kabi salbiy jihatlari ham mavjud.

Tadqiqot metodologiyasi nazariy va amaliy yondashuvlarga tayandi. Birinchidan, normativ-huquqiy tahlil asosida O'zbekistonda soddalashtirilgan buxgalteriya hisobi bo'yicha qonunchilik hujjatlari o'rganildi. Ikkinchidan, qiyosiy tahlil usuli orqali O'zbekiston tajribasi Rossiya va Qozog'iston amaliyoti bilan solishtirildi. Uchinchi bosqichda, empirik tadqiqot o'tkazilib, kichik biznes subyektlari orasida so'rovnoma va intervyular o'tkazildi. To'rtinchidan, statistik tahlil yordamida Davlat statistika qo'mitasi va Moliya vazirligi ma'lumotlari asosida kichik biznesning moliyaviy natijalari tahlil qilindi.

Shuningdek, SWOT-tahlil metodidan foydalanilib, soddalashtirilgan hisob tizimining kuchli va zaif tomonlari, imkoniyatlari va tahdidlari baholandi. Metodologik yondashuvlar muammolarni chuqur aniqlash va amaliy takliflar ishlab chiqishga imkon berdi.

NATIJALAR

Tadqiqot natijalari kichik biznes subyektlarida soddalashtirilgan buxgalteriya hisobini yuritishda bir qator muammolar mavjudligini ko'rsatdi:

- **Normativ-huquqiy muammolar** – qonunchilik tez-tez o'zgarishi korxonalar uchun noaniqlik tug'diradi.
- **Soliq hisobi murakkabligi** – ayrim hisobot shakllari soddalashtirilgan tizimga mos emas, ular ortiqcha vaqt talab qiladi.
- **Elektron tizim muammolari** – soliq hisobotlarini topshirishda texnik nosozliklar tez-tez uchraydi.
- **Malakali kadrlar yetishmasligi** – kichik biznes korxonalari ko'pincha tajribali buxgalterlarni yollash imkoniyatiga ega emas.

Biroq ijobiy natijalar ham aniqlandi: hujjat yuritish hajmining kamayishi, vaqtni tejash, soliq yukining yengillashuvi, korxonalarining iqtisodiy faoliyatini qonuniylashtirish jarayonining soddalashuvi. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, soddalashtirilgan tizimdan foydalanuvchi kichik biznes korxonalari soni yil sayin ortib bormoqda.

XULOSA

O'zbekistonda kichik biznes subyektlarida soddalashtirilgan buxgalteriya hisobi tizimi iqtisodiyotni rivojlantirishda muhim o'rin tutadi. Biroq mavjud muammolarni bartaraf etish uchun quyidagilar zarur:

1. Normativ-huquqiy hujjatlarni barqarorlashtirish.

2. Soliq hisobotlarini xalqaro standartlarga yaqinlashtirish.
3. Elektron hisob tizimlarini modernizatsiya qilish.
4. Malakali buxgalterlarni tayyorlash va qayta o'qitish tizimini rivojlantirish.

Xulosa qilib aytganda, soddalashtirilgan buxgalteriya hisobi kichik biznes uchun muhim qulayliklarni yaratsa-da, uni yanada takomillashtirish iqtisodiy barqarorlik va kichik biznesning raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Porter M. Competitive Strategy. – New York: Free Press, 1998. – 396 p.
2. Stiglitz J. Globalization and Its Discontents. – New York: W.W. Norton, 2002. – 321 p.
3. Жўраев О. Кичик бизнес субъектларида бухгалтерия ҳисоби. – Тошкент: Фан ва технология, 2020. – 214 б.
4. Каримова А. Молиявий ҳисоботни такомиллаштириш масалалари. – Тошкент: Университет, 2021. – 175 б.
5. Шарипов Ш. Солиқ ҳисобининг замонавий йўналишлари. – Тошкент: Иқтисодиёт, 2022. – 198 б.
6. Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитаси маълумотлари. – Тошкент, 2023. – www.stat.uz
7. Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги ҳисоботлари. – Тошкент, 2023.